

ROZWÓJ AGROTURYSTYKI W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO-POMORSKIM JAKO EFEKT ABSORPCJI ŚRODKÓW UNIJNYCH PRZEZNACZONYCH NA RÓŻNICOWANIE DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH

mgr Maurycy Męczekalski*, dr Anna Dubownik*, dr hab. Roman Rudnicki prof. UMK*

Wprowadzenie

Pojęcie agroturystyki pojawiło się w polskiej literaturze geograficznej pod koniec XX wieku, chociaż nie było to zjawisko nowe. Agroturystyka często utożsamiana jest z turystyką wiejską, jednak nie są to pojęcia synonimiczne. Współcześnie agroturystykę rozumie się jako pojęcie węższe w stosunku do turystyki wiejskiej [Drzewiecki, 2009]. Jest ona ściśle powiązana z rolnictwem, to znaczy o gospodarstwie agroturystycznym można mówić wtedy, kiedy pokoje gościnne udostępnia turystom czynny zawodowo rolnik, który prowadzi produkcję roślinną, hodowlę, jest sadownikiem, posiada gospodarstwo rybackie, bądź leśne. Agroturystyka jest formą działalności pozarolniczej, pozwala dywersyfikować dochody rolnika, umożliwia również aktywizację jego rodziny lub osób pracujących w jego gospodarstwie. Istnieje wiele definicji agroturystyki. Jedną z najbardziej syntetycznych przedstawiła K. Duczkowska-Małysz [2009, s. 38], która określiła agroturystykę jako „organizowanie przez rodzinę rolniczą na wsi wypoczynku lub krótkiego pobytu turystycznego we własnym gospodarstwie rolnym, przy czym pobyt ten związany jest z wiejskimi atrakcjami, które turystom oferować może region i gospodarstwo rolne tam się znajdujące”. Mimo dynamicznego rozwoju gospodarstw agroturystycznych w Polsce informacje na temat ich funkcjonowania są ciągle niedostateczne. Przyczyną tego stanu rzeczy są trudności w pozyskiwaniu wiarygodnych danych liczbowych, charakteryzujących działalność tych gospodarstw. W Powszechnym Spisie Rolnym (ostatni przeprowadzony w 2010 roku), uwzględniono pytania odnoszące się do pozarolniczej działalności gospodarstw rolnych, jednakże brak jest w tym dokumencie szczegółowych informacji na temat agroturystyki. Ponadto, takich informacji, które pozwoliłyby na wieloaspektową ocenę funkcjonowania gospodarstw agroturystycznych, nie posiadają także instytucje i organizacje wspierające rozwój agroturystyki w Polsce. Świadczą one głównie pomoc doradczą i szkoleniową organizatorom agroturystyki oraz zajmują się promocją tej formy turystyki w regionie [Jalinik, 2012, s. 59-64].

Jednym z zagadnień, niedostatecznie zbadanym w agroturystyce jest wykorzystanie funduszy unijnych, przeznaczonych na działalność turystyczną w gospodarstwach agroturystycznych. W literaturze przedmiotu można znaleźć prace, w których prezentowane są wyniki badań z tego zakresu dla województwa mazowieckiego [Ciepiela i in. 2010, s. 45-54] oraz dla podregionu olsztyńskiego [Ciepiela i in. 2012, s. 101-115] i ełckiego [Ciepiela i Dołowska-Żabka, 2016, s. 26-48]. Jednakże zagadnienie to jest mało rozpoznane w pozostałych regionach Polski. Fakt ten stał się przyczynkiem do powstania niniejszego artykułu, którego celem jest próba przedstawienia możliwości rozwoju agroturystyki

---

* Wydział Nauk o Ziemi, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

w województwie kujawsko-pomorskim z wykorzystaniem środków Unii Europejskiej, przeznaczonych na różnicowanie działalności gospodarczej w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013. W pracy wykorzystano dane pozyskane z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa dotyczące kosztów kwalifikowanych poszczególnych wnioskodawców oraz uzyskanych kwot pomocy wg. stanu na 31.03.2017 r. Wykorzystano również dane geodezyjne, wskaźnik jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WJRPP) oraz informacje dotyczące turystyki w regionie. Dane ilościowe przedstawiono w tabeli 1, a rozkład przestrzenny badanych zjawisk w formie kartogramu i kartodiagramu (rys. 1 i 2). Ponadto, uzyskane z ARiMR dane pozwoliły na przedstawienie analizowanego zagadnienia dla gmin.

Czynniki wpływające na lokalizację gospodarstw agroturystycznych na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego

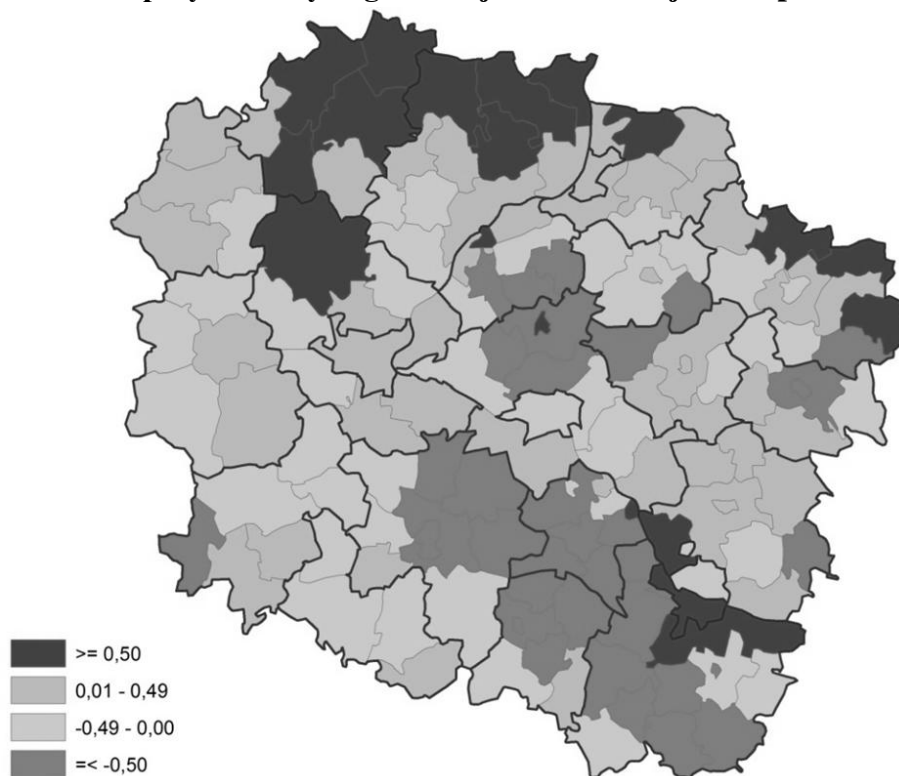
Czynniki sprzyjające rozwojowi agroturystyki można najogólniej podzielić na przyrodnicze i antropogeniczne. Jednakże warunkiem rozwoju tej formy turystyki w regionie jest przede wszystkim atrakcyjne środowisko przyrodnicze, dlatego w niniejszym rozdziale najwięcej uwagi poświęcono walorom przyrodniczym gmin województwa kujawsko-pomorskiego.

W pracy wzięto pod uwagę wskaźnik poziomu walorów przyrodniczych [Rudnicki i Biczowski, 2015a, s. 115-139], opracowany dla województwa kujawsko-pomorskiego w oparciu o następujące składowe:

- udział lasów w ogólnej powierzchni gminy województwa,
- udział wód powierzchniowych w ogólnej powierzchni gminy,
- wskaźnik bonitacji rzeźby terenu.

Dwa pierwsze elementy obliczono na podstawie danych geodezyjnych, zaś wskaźnik bonitacji rzeźby terenu w oparciu o Wskaźnik Waloryzacji Rolniczej Przestrzeni Produkcyjnej [Witek, 1998]. Dla wskaźnika bonitacji rzeźby terenu wyższe wartości należy traktować jako destymulantę, ponieważ krajobraz typowo równinny, który jest najkorzystniejszy z punktu widzenia działalności rolniczej, jest najmniej atrakcyjny dla turysty. Po normalizacji trzech wskaźników cząstkowych uzyskano syntetyczny wskaźnik walorów przyrodniczych dla gmin województwa kujawsko-pomorskiego. Przestrzenny rozkład poziomu walorów przyrodniczych przedstawia rys. 1. Najwyższy poziom wskaźnik walorów przyrodniczych osiąga w gminach znajdujących się w północnej części województwa kujawsko - pomorskiego (powiaty tucholski, świecki i północna część powiatu bydgoskiego), północnych i wschodnich gminach powiatu brodnickiego oraz gminach zlokalizowanych w rejonie Doliny Wisły w okolicach Włocławka. Z kolei najniższy poziom wskaźnik zanotowano w typowo rolniczych gminach powiatów inowrocławskiego, radziejowskiego, aleksandrowskiego i włocławskiego (zachodnia i południowa część) a także częściowo toruńskiego, chełmińskiego i golubsko-dobrzyńskiego.

Wskaźnik walorów przyrodniczych gmin województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Rudnicki R., Biczkowski M. (2015a) *Walory przyrodnicze i kulturowe a zróżnicowanie przestrzenne szlaków turystycznych w województwie kujawsko-pomorskim*, Studia KPZK PAN, Nr 166, s. 115-139.

Atrakcyjność turystyczną danego obszaru kształtuje nie tylko przyroda, ale w znacznej mierze zależy ona od walorów kulturowych, obejmujących kulturę materialną i niematerialną w regionie. Rozpatrując wpływ dziedzictwa kulturowego na rozwój agroturystyki, należy wziąć pod uwagę fakt, że zdecydowana większość muzeów, cennych zabytków, centrów kultury, teatrów, galerii sztuki znajduje się w ośrodkach miejskich i nie ma bezpośredniego związku z agroturystyką. Tam odbywają się również najważniejsze wydarzenia kulturalne (festiwale, koncerty, spektakle teatralne itd.). Należy jednak stwierdzić, że również na terenach wiejskich występują tego typu obiekty, co może mieć znaczenie dla oceny atrakcyjności turystycznej poszczególnych miejsc i wpływ na lokalizację i rozwój gospodarstw agroturystycznych. Na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego można odnaleźć wiele przykładów występowania obiektów dziedzictwa kulturowego na terenach wiejskich. Dotyczy to w szczególności zabytków architektury (zamki i ruiny zamków, pałace, dworki, zabytkowe kościoły), jak i zabytków archeologicznych. Jako spektakularne przykłady można tu przytoczyć Muzeum Archeologiczne w Biskupinie czy stanowisko archeologiczne i grodzisko Góra Św. Wawrzyńca w Kałdusie koło Chełmna, jak również wiele zachowanych ruin zamków polskich i krzyżackich (Zamek Bierzgłowski, Wenecja, Papowo Biskupie, Złotoria, Raciążek, Bobrowniki, Radziki Duże). Do czasów współczesnych przetrwało także wiele pałaców i zespołów pałacowo-parkowych (Grubno, Lubostroń, Ostromecko, Wieniec, Brzoza i wiele innych), oraz zabytkowych wiejskich kościołów, w tym niezwykle ciekawych

architektonicznie kościołów drewnianych. Istnienie wszystkich tych obiektów na terenach wiejskich bez wątpienia podnosi ich atrakcyjność turystyczną [Rudnicki i Biczkowski, 2015b, s. 83-108].

Według danych Kujawsko-Pomorskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego, we wszystkich gminach województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2014 odnotowano 333 gospodarstwa agroturystyczne. Ich rozmieszczenie było nierównomierne. Wyraźnie dominują powiaty tucholski (Cekcyn (31), Tuchola (24) i Lubiewo (12), i brodnicki (Brodnica (44)), Zbiczno (18) oraz bydgoski, przede wszystkim Dobrcz (17). W 65 gminach obiekty agroturystyczne nie występują wcale, co stanowi 45% wszystkich gmin w województwie. Gminy, w których występuje najwięcej gospodarstw agroturystycznych pokrywają się z rozmieszczeniem obszarów o bardzo wysokich i wysokich wskaźnikach walorów przyrodniczych, z wyjątkiem gmin Skrwilno (powiat rypiński) i Dobrcz (powiat bydgoski), gdzie poziom walorów przyrodniczych jest niższy.

W odniesieniu do liczby gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą w poszczególnych gminach wyliczono wskaźnik liczby kwater agroturystycznych na 1000 gospodarstw rolnych. Najwyższe wartości wskaźnika występują w gminach, w których liczba obiektów agroturystycznych jest relatywnie największa w odniesieniu do liczby wszystkich gospodarstw. Należą do nich gminy: Cekcyn (wartość wskaźnika 55,6), Zbiczno (45,0), Tuchola (28,7), Dobrcz (28,7), Wielka Nieszawka (25,3). Jednak zdecydowanie najwyższą wartość przyjmuje wskaźnik w gminie Brodnica (51,7), co oznacza, że kwatery agroturystyczne stanowią ponad połowę wszystkich gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich jako źródło wsparcia finansowego działalności pozarolniczej w gospodarstwie rolnym

Finansowany ze środków Unii Europejskiej Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 stwarzał możliwość wsparcia przekształceń strukturalnych i społeczno-ekonomicznych w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Program realizowany był w Polsce zgodnie z krajową strategią rozwoju obszarów wiejskich, powstałą w oparciu o strategię UE w tym zakresie. Jedną z możliwości, jaką daje PROW było pozyskanie dotacji z działania 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, w ramach którego można było uzyskać wsparcie finansowe czynności podjętych przez osoby prowadzące gospodarstwo rolne w zakresie działalności pozarolniczej na obszarach wiejskich. W wykazie działalności nierolniczych, dla których mogła być przyznana pomoc znajdowały się również usługi związane z udzielaniem noclegów w gospodarstwach agroturystycznych. Beneficjentami tego programu mogli zostać rolnicy lub ich domownicy - w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym zamieszkujący gminy wiejskie lub miejsko - wiejskie, z wyłączeniem miast i miejscowości liczących powyżej 5 tysięcy mieszkańców. Rolnik musiał osobiście i na własny rachunek prowadzić działalność rolniczą w gospodarstwie rolnym, które było jego własnością. Pomoc mogła zostać przyznana w tym wypadku na podejmowanie lub wykonywanie działalności nierolniczej w zakresie usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, w tym wynajmowania pokoi w budynku mieszkalnym, sprzedaż posiłków domowych lub świadczeniem innych usług związanych z pobytem turystów w gospodarstwie rolnym. Pomoc finansowa ze środków PROW udzielana była

w formie refundacji części poniesionych kosztów (do 50% lub 80% w przypadku strat poniesionych na skutek zdarzeń losowych takich jak huragan, powódź, grad, susze itd.), wyłącznie tych które zostały uznane za kwalifikowalne. W badanym przypadku koszty kwalifikowalne związane były z nadbudową, przebudową lub remontem połączonym z modernizacją istniejących budynków mieszkalnych oraz zagospodarowaniem terenu. Warto podkreślić, że za kwalifikowalne nie mogły być uznane koszty związane z budową nowych budynków mieszkalnych oraz zakupem nieruchomości. Wynika z tego, że dofinansowanie można było uzyskać na rozpoczęcie lub rozwój działalności agroturystycznej w istniejących już budynkach znajdujących się w gospodarstwie. Osoby zainteresowane uzyskaniem wsparcia zobowiązane były do złożenia stosownego wniosku o przyznanie pomocy. Pomoc w ramach PROW przysługiwała wnioskodawcom po spełnieniu wymogów formalnych według ustalonej kolejności na podstawie przyjętych kryteriów. Decydowała o tym suma przyznanych punktów w oparciu o następujące kryteria:

1. Wielkość powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w odniesieniu do średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju i województwie, przy czym obowiązywała zasada, że im mniejsza powierzchnia gruntów rolnych tym więcej otrzymuje się punktów;
2. Wysokość dochodów gminy - im niższy podstawowy dochód podatkowy gminy tym więcej przyznawało się punktów;
3. Położenia gruntów gospodarstwa rolnego - punkty przyznawane były jeżeli ponad 50% powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym wnioskodawcy stanowiły grunty położone na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW);
4. Uczestnictwa w działania PROW - jeżeli wnioskodawca nie korzystał dotąd z pomocy w ramach przynajmniej jednego z działań PROW 2007-2013 otrzymywał dodatkowe punkty [por. Program..., 2007].

Po złożeniu i pozytywnym rozpatrzeniu wniosku o przyznanie pomocy następowało podpisanie umowy. Wnioskodawca stawał się w tym momencie beneficjentem PROW 2007-2013 i mógł rozpocząć realizację zadania. Beneficjent był zobowiązany do dopełnienia wszystkich warunków umowy. Dopiero po realizacji całości operacji lub jednego z jego etapów przysługiwała mu refundacja kosztów kwalifikowanych, zgodnie z zasadami ujętymi w umowie. Po uzyskaniu refundacji beneficjent był zobowiązany do spełnienia określonych wymogów, w tym m.in. osiągnięcia i zachowania celu operacji, umożliwienia przeprowadzenia kontroli związanych z przyznaniem pomocy i przechowywania dokumentów związanych z pomocą.

Realizacja przedsięwzięć agroturystycznych jako efekt wykorzystania środków unijnych przeznaczonych na różnicowanie działalności gospodarczej na obszarach wiejskich

Na podstawie pozyskanych z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa danych źródłowych dotyczących wielkości absorpcji środków finansowych w ramach PROW 2007-2013, z osi 3 pt. „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, wyróżniono, po weryfikacji, 34 projekty. W badanym województwie, ich celem było utworzenie lub modernizacja istniejącego gospodarstwa agroturystycznego. Projekty te zrealizowano w 28 gminach, co stanowi niespełna 20% wszystkich gmin w województwie. Tylko

w powiatach aleksandrowskim, chełmińskim i włocławskim nie odnotowano żadnych beneficjentów PROW w tym zakresie.

Całkowita wartość projektów współfinansowanych z badanego działania wynosiła 9,2 mln zł, stąd średnia wartość projektu to 271,5 tys. zł. Najbardziej kosztowne inwestycje zrealizowano w gminach wiejskich: Rypin, Brzozie i Nowa Wieś Wielka, gdzie przeprowadzono modernizację istniejących gospodarstw agroturystycznych by świadczyć usługi noclegowe o wyższym standardzie, w połączeniu z usługami gastronomicznymi. Zgodnie z kryteriami PROW, maksymalna kwota pomocy UE na jeden projekt wynosiła 100 tys. zł, a w grupie badanych inwestycji średnia wartość w badanym województwie wynosiła 84 tys. zł. W gminie wiejskiej Rypin zrealizowano trzy projekty dofinansowane na maksymalnym poziomie, natomiast w gminach Brzozie, Świecie i Dąbrowa Chełmińska po dwa, także z najwyższym możliwym dofinansowaniem (por. tab. 1, rys. 2).

Tabela 1.

Projekty agroturystyczne współfinansowane z PROW 2007-2013

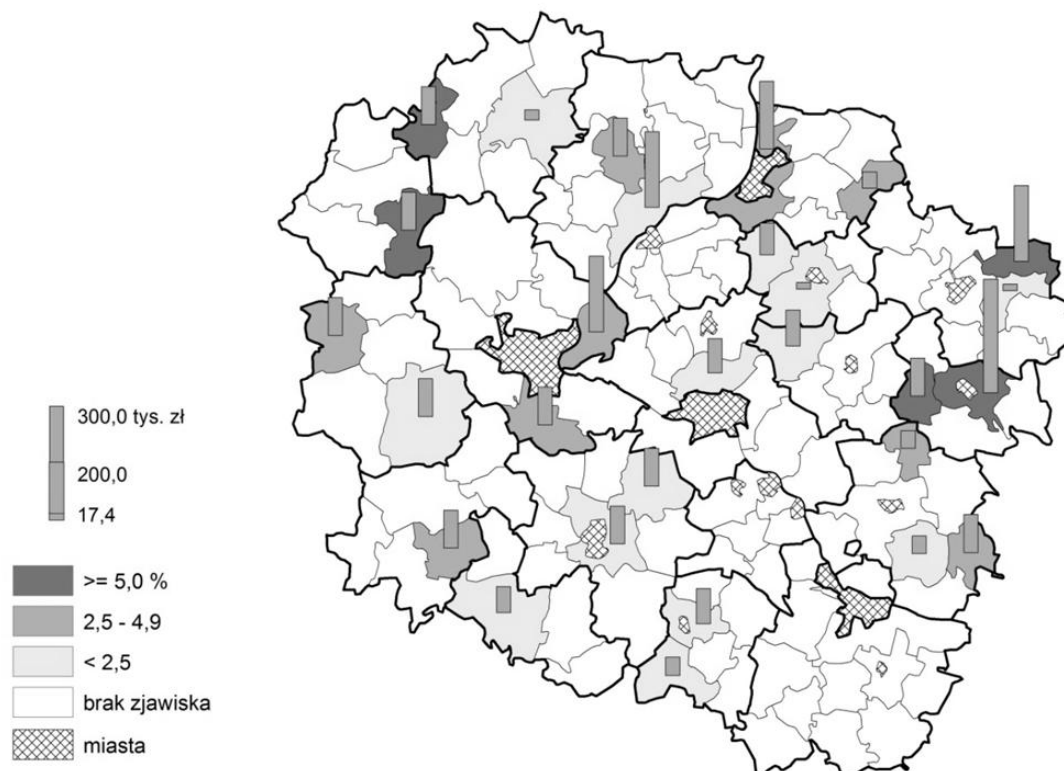
Lp.	Gmina	Powiat	Całkowita wartość projektu [tys. zł]	Koszty kwalifikowane projektu [tys. zł]	Kwota pomocy [tys. zł]	Udział wartości projektu w dochodach własnych gminy w 2016r. [%]	Zakres inwestycji
1.	Bartniczka	brodnicki	40,9	35,4	17,7	0,7	Modernizacja - noclegi
2.	Brzozie	brodnicki	744,8	524,0	200,0	17,2	Modernizacja - gastronomia
3.	Dąbrowa Chełmińska	bydgoski	596,2	443,5	200,0	4,4	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
4.	Nowa Wieś Wielka	bydgoski	725,4	360,6	100,0	2,8	Modernizacja - noclegi
5.	Kowalewo Pomorskie	golubsko-dobrzyński	294,4	189,5	94,8	1,7	Modernizacja - noclegi
6.	Grudziądz	grudziądzki	708,0	460,1	178,5	2,6	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
7.	Świecie nad Osą	grudziądzki	167,7	83,9	41,9	2,7	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
8.	Gniewkowo	inowrocławski	279,2	227,0	100,0	1,3	Modernizacja - noclegi i otoczenie
9.	Inowrocław	inowrocławski	278,4	228,6	100,0	1,0	Modernizacja - noclegi i otoczenie
10.	Chrostkowo	lipnowski	166,5	93,2	46,6	3,4	Modernizacja - noclegi
11.	Tłuchowo	lipnowski	229,9	207,7	100,0	3,6	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
12.	Wielgie	lipnowski	133,0	94,1	47,1	1,6	Modernizacja - noclegi i otoczenie
13.	Mogilno	mogileński	222,9	182,7	68,2	0,5	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
14.	Sadki	nakielski	245,7	201,4	100,0	2,9	Modernizacja - noclegi i otoczenie
15.	Szubin	nakielski	251,3	206,0	100,0	0,7	Modernizacja - noclegi i otoczenie
16.	Piotrków Kujawski	radziejowski	160,9	131,9	48,0	1,1	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej

17.	Radziejów	radziejowski	204,8	187,0	93,5	2,3	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
18.	Brzuze	rypiński	411,8	293,3	100,0	8,9	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
19.	Rypin	rypiński	911,8	604,0	300,0	9,4	Modernizacja - noclegi
20.	Sośno	sępoleński	355,9	270,5	100,0	7,9	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
21.	Drzycim	świecki	305,5	250,4	100,0	4,4	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
22.	Świecie	świecki	639,5	521,9	200,0	0,7	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
23.	Łysomice	toruński	363,0	294,6	90,0	1,3	Modernizacja - noclegi i otoczenie
24.	Cekcyn	tucholski	63,8	55,1	27,6	0,8	Modernizacja - noclegi i gastronomia
25.	Kęsowo	tucholski	253,4	198,4	99,2	5,4	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
26.	Płużnica	wąbrzeski	202,1	167,4	83,7	2,2	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
27.	Ryńsk	wąbrzeski	42,6	34,9	17,4	0,4	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
28.	Gąsawa	żniński	233,2	201,4	100,0	2,7	Rozpoczęcie działalności agroturystycznej
WOJEWÓDZTWO KUJAWSKO-POMORSKIE			9232,6	6748,5	2854,2	3,4	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARIMR, 2017

Należy zauważyć, że rozmieszczenie przestrzenne gmin, w których zrealizowano inwestycje agroturystyczne z udziałem środków z PROW 2007-2013 jest nierównomierne. Prawie połowa przedsięwzięć zlokalizowana była w gminach o wysokim i średnim poziomie, wcześniej zdefiniowanych, walorów przyrodniczych, na terenie lub w sąsiedztwie następujących parków krajobrazowych: Brodnickiego, Chełmińskiego i Nadwiślańskiego, Krajeńskiego i Wdeckiego (por. rys. 2). Znaczna część projektów zrealizowana została w gminach znajdujących w bezpośrednim sąsiedztwie miast wojewódzkich lub powiatowych. Rozwój gospodarstw agroturystycznych na obszarach podmiejskich może być spowodowany dostępnością transportową bazy noclegowej ukierunkowanej na turystykę weekendową, a także naturalną koniecznością dywersyfikacji źródeł dochodu na tych obszarach.

Kwota pomocy oraz wskaźnik udziału wartości projektów agroturystycznych zrealizowanych w ramach PROW w dochodach własnych gmin

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ARIMR, 2017 i GUS, 2016

Do oceny rozmieszczenia przestrzennego zrealizowanych inwestycji agroturystycznych w województwie kujawsko-pomorskim użyto wskaźnika udziału wartości projektów zrealizowanych w gminach w dochodach własnych badanych gmin w 2016r. Przedstawiony wskaźnik miał w zamyśle autorów ukazać znaczenie podjętych przedsięwzięć względem poziomu rozwoju gospodarczego gminy. Najwyższą wartość wskaźnika odnotowano w gminach: Brzozie w pow. brodnickim (ponad 17% środków własnych gminny), oraz Rypin i Brzuze w powiecie rypińskim. Wskaźnik ten tylko orientacyjnie określa skalę otrzymanych dotacji. Problemy z jego interpretacją dotyczą także gmin miejsko-wiejskich, gdzie dostępna statystyka nie wydzieliła tylko obszarów wiejskich.

Pozyskane przez beneficjentów dotacje zostały wykorzystane w 15 przypadkach na rozpoczęcie działalności agroturystycznej. Pozostałe inwestycje dotyczyły rozbudowy bazy noclegowej, gastronomicznej i rekreacyjnej istniejących już gospodarstw.

Zakończenie

Celem artykułu była analiza przestrzenna absorpcji środków UE z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich (2007-2013), przeznaczonych na rozwój działalności turystycznej w gospodarstwach rolnych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Wykazano, że pozyskane przez rolników środki pozwoliły na rozpoczęcie działalności 15 nowych gospodarstw agroturystycznych, a 19 już funkcjonujących zmodernizować tak, by rozszerzyć ofertę usług noclegowych i gastronomicznych oraz zagospodarować otoczenie na cele

rekreacyjne. Zrealizowane inwestycje agroturystyczne zlokalizowane były częściej na terenach gmin wiejskich niż gmin miejsko-wiejskich. Na uwagę zasługuje również fakt, że projekty z udziałem środków UE lokalizowane były na obszarach o wysokich walorach przyrodniczych, w sąsiedztwie obszarów chronionych. Ze względu na dostępność komunikacyjną oraz styl życia ludności miejskiej, przejawiający się w wyborze turystyki weekendowej, rolnicy z obszarów podmiejskich częściej skutecznie aplikowali o dotacje na rozwój agroturystyki.

Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że beneficjenci, którzy otrzymali refundację części poniesionych wydatków, mają możliwość ubiegania się o kolejne dotacje z PROW w obowiązującej perspektywie finansowej.

Bibliografia:

- Ciepiela G. A., Jankowska J., Jankowski K. (2010) *Finansowanie gospodarstw agroturystycznych ze środków unijnych w województwie mazowieckim*, Acta Sci. Pol., Oeconomia, vol. 9, nr 3.
- Ciepiela G. A., Godlewska A., Balińska A. (2012) *Produkt agroturystyczny w podregionie olsztyńskim*, [w:] *Rynek usług turystycznych* (red.), Jalinik M., Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok, s. 26-48.
- Ciepiela G. A., Dołowska-Żabka L. (2016) *Produkt turystyczny w gospodarstwach agroturystycznych podregionu elckiego*, Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich, nr I/1.
- Drzewiecki M. (2009) *Agroturystyka współczesna w Polsce*, Wyd. Wyższej Szkoły Turystyki i Hotelarstwa w Gdańsku, Gdańsk.
- Duczowska-Małysz K. (2009) *Nowe funkcje obszarów wiejskich*, [w:] *Wokół trudnych problemów globalnego rozwoju obszarów wiejskich, gospodarki żywnościowej i rolnictwa* (red.), Duczkowska-Małysz K., Szymecka A., Wyd. SGH, Warszawa.
- Jalinik M. (2012) *Instytucje i organizacje wpływające na rozwój agroturystyki w województwie podlaskim*, Roczniki Naukowe SERiA, Warszawa-Poznań-Białystok, t. XIV, z. 2.
- Program rozwoju obszarów wiejskich 2007-2013* (2007), Ministerstwo Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa.
- Rudnicki R., Biczkowski M. (2015a) *Walory przyrodnicze i kulturowe a zróżnicowanie przestrzenne szlaków turystycznych w województwie kujawsko-pomorskim*, Studia KPZK PAN, nr 166.
- Rudnicki R., Biczkowski M. (2015b) *Agroturystyka jako forma aktywizacji pozarolniczej działalności gospodarstw rolnych w Polsce - stan, zróżnicowanie przestrzenne oraz wpływ środków PROW 2007-2013*, [w:] Kamińska W., Wilk-Grzywana M. (red.), *Turystyka wiejska i agroturystyka - nowe paradygmaty dla XXI wieku*, Studia KPZK PAN, t. CLXII, Warszawa.
- Witek T. (red.), (1998) *Waloryzacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej Polski*, IUNiG, Puławy.

Streszczenie

Artykuł podejmuje problem absorpcji środków pochodzących z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach działania 311. „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, rozdysponowanych w latach 2007 - 2013 na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Pod uwagę wzięto tę część środków, które przeznaczono na rozwój działalności agroturystycznej. Podjęto także próbę określenia czynników lokalizacji gospodarstw świadczących usługi turystyczne. Wykorzystano dane pozyskane z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa wg stanu na 31.03.2017 r., dotyczące kosztów kwalifikowanych poszczególnych projektów, jak również ich szczegółowych opisów. Przeanalizowano 34 inwestycje, pod względem zrealizowanych przedsięwzięć, wysokości kosztów i rozmieszczenia przestrzennego dotowanych gospodarstw. Wykazano, że w badanych latach powstało 15 nowych gospodarstw agroturystycznych, a 19 zostało zmodernizowanych. Dotowane gospodarstwa były w większości usytuowane w sąsiedztwie obszarów chronionych oraz w strefach podmiejskich.

Słowa kluczowe: agroturystyka, dywersyfikacja dochodów w gospodarstwie rolnym, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, województwo kujawsko-pomorskie

**DEVELOPMENT OF AGRITOURISM IN THE KUJAWSKO-POMORSKIE VOIVODESHIP AS AN
EFFECT OF THE ABSORPTION OF EU FUNDS ALLOCATED TO THE DIVERSIFICATION
OF ECONOMIC ACTIVITY IN RURAL AREAS**

Summary

The aim of the article is to analyze the impact of the Rural Development Program funds on the diversification of economic activity in the rural areas of Kujawsko Pomorskie Voivodeship in the years 2007-2013. Considering this part of the funds were spent on the development of agritourism. Also an attempted was made to determine the location factors of farms offering agritourist services. Data from the Agency for Restructuring and Modernization of Agriculture was used (March 31, 2017), concerning eligible costs of individual projects as well as detailed project descriptions. Thus, 34 investments were analyzed, in terms of scope of work, cost and spatial distribution of subsidized farms. It has been shown that in the studied years 15 new agrotourism farms were established and 19 were modernized. Subsidized farms were mostly located in the vicinity of protected areas and suburban areas.

Key words: agritourism, diversification of the farm income, Rural Development Program, Kujawsko-Pomorskie Voivodeship